

Suomalainen eläkejärjestelmä - kehitystä ja sopeutusta

Eläkeläiset ry

Valtuusto 27.4.2017

Kalevi Kivistö

Esivaiheet

- Syytinki (maatalous)
- Armovuosijärjestelmä (papiston lesket)
- Valtion virkamiesten eläkkeet (virkamiehistö suppea)
- Yritysten omat kassat (teollistumisen alkaessa osassa yrityksiä)
- Työväen tapaturmavakuutus 1895
- Saksan esimerkki: vanhuuden, työttömyyden ja sairauden turva
- Vuoden 1908 komitea (sihteeri Edward Gylling)
- Ehdotus: vähimmäiseläke + työaikana kerättäviin maksuihin perustuva ansioeläke

Kansaneläkejärjestelmän synty

- Laki kansaneläkkeistä 1937
- Kiista huolto- ja vakuutusperiaatteen välillä
- Tasasuuruinen eläke kaikille / maksuihin perustuva eläke
- Maksuista henkilökohtainen tili, josta eläke maksettiin
- Ensimmäinen eläke vuonna 1949, työkyvyttömyyseläke 1942
- Inflaatio söi säästöt, kansaneläke ei antanut turvaa
- Kansaneläkeuudistuksessa säästöt otettiin uuden järjestelmän rahoitukseen

Kansaneläkeuudistus 1957

- Tasaeläke vai ansioperiaate
- Kansaneläkemaksut työntekijöiltä ja työnantajilta -> rahastot
- KELA investoijana ja takaisinlainaajana / -> oikeiston tuki
- Perusosa tasasuuruinen, pienituloisimmille tukiosa ja sittemmin myös tukilisä
- Indeksikorotukset elinkustannusindeksin mukaan
- Tuloja uudelleenjakava järjestelmä
- Keskustelu uudistuksesta johti vähitellen eläkeläisten järjestäytymiseen -> Elry 1959

Työeläke

- Vakuutusperiaatteen tappio johti työeläkejärjestelmän valmisteluun
- Komitea, hallitus ei antanut esitystä, eduskunta-aloitteet (2)
- Laki säädettiin 1961, tuli voimaan 1.7.1962
- Perustui vakuutusperiaatteelle, eläke suhteessa maksettuun palkkaan ja sen perusteella maksettavaan työnantajan tel-maksuun
- Takaisinlainaus houkuttimena työnantajille
- Eläke alkoi karttua 23 vuotiaana ja suuruus määräytyi kahden viimeisen työvuoden palkan perusteella
- 40 vuoden työura takasi 40 %:n eläkkeen
- Eläke sidottiin ansiotasoindeksiin kehitykseen
- Toinen eläkeläisjärjestö, EKL, perustettiin 1964

”Historiallinen kompromissi”

- Kiista siitä, kumpi on peruseläke, (1) KEL vai (2) TEL
- (1) kansaneläke kaikille, sitä täydentäisi ansioihin sidottu työeläke
- (2) työeläke peruseläke, jonka jättämiä aukkoja paikkaisi kansaneläke
- Uudistus 1980-luvun alussa
- Kansaneläkkeeltä pois köyhäinhoidon leima -> tuloharkinta pois, vain tel vaikuttaa kel:n suuruuteen, puolison tulojen vaikutus pois
- Tukiosa ja –lisä => lisäosa
- SOVE-uudistus, eläkkeet ja sosiaalietuudet verolle
- Eläketulovähennys, jolla pienet eläkkeet pysyivät verottomina

”... kompromissi”, jatkoa

- Järjestelmien työnjako selkiintyi
- Kansaneläke turvaa perustoimeentulon eläkkeellä, kel:n pohjaosa kansalaisuuden perusteella määräytyvä oikeus
- Työeläke turvaa (osittain) toimeentulon tason eläkkeellä
- Karttuminen 1 -> 1.5 %:iin vuodessa
- Työeläkkeen tavoitetaso 60 %, määräytyy neljän viimeisen työvuoden kahden keskimmäisen tulojen perusteella
- Maksussa olevat eläkkeet 16-22 % -> 25%:iin eläkepalkasta
- Indeksi ansiotasoindeksistä puoliväli-indeksiksi

Kehittämisestä sopeutukseen

- Eläkemaksujen osittainen siirto työntekijöiden maksettavaksi
- Indeksit: luovuttiin kokonaan 1994, "taitettiin" 1997 ja muutettiin tel-indeksiksi 2005 (20/80 ansiotaso/hintataso)
- Eläkkeen laskenta, ensin 10 viimeisen työvuoteen ja lopuksi koko työuraan perustuvaksi, eläkemaksujen osuus vähennettiin
- Varhaiseläkkeiden ja työttömyyseläkkeen ehtoja kiristettiin jalopulta ne poistettiin, "työttömyysputki" käyttöön
- Kel:n pohjaosakin eläkevähenteiseksi, kansalaisuuteen perustuva eläke poistui lopullisesti, pohjaosa ja lisäosa yhteen
- Työntekijän kela-maksu poistui 1996 ja työnantajien maksu 2010
- Kansaneläkkeen takuueläke 2011, nyt 760,26 e

Vuoden 2005 uudistus

- Tavoitteena todellisen eläkkeelle siirtymisiän nostaminen
- Liukuvan eläkeiän käyttöönotto tel-järjestelmässä, kiinteä 65 vuoden eläkeikä liukuvaksi ikävuosien 63-68 välillä
- Sama virkamieseläkkeissä, kel-ikäraja edelleen 65 v
- 60 vuotta täyttäneiden 2.5 % superkarttuma muuttui 4.5 % kannustinkarttumaksi 63-68 vuoden välillä (porkkana)
- Elinaikakerroin pienentää eläkettä, voi kompensoida eläkkeelle siirtymistä myöhentämällä (keppi)
- Toiminut tavoitteen suuntaan, eläkeiän odote kasvanut

Vuoden 2017 uudistus

- Tavoitteena eläkkeellesiirtymisiän nosto 65 vuoteen (1962 syntyneet), 25-vuotiaan eläkeiän odotteen kasvu 62.4 vuoteen
- Jatko niin, että 1993 syntyneiden eläkeikä olisi 68 v.
- Taustalla työurasuhteen kehitys (työajan ja eläkeajan suhde eliniän pidentyessä)
- Eläke alkaa karttua 17 vuotiaana
- Superkarttuman (4.5 %/v) tilalle lykkäyskorotus (0.4 %/kk)
- Piiloleikkuri (työeläkemaksun vähentäminen) poistuu
- Elinaikakerroin lievenee

... uudistus, jatkoa

- Työuraeläke kuormittavaa työtä tehneille, 63 v., takana 38 v työura
- Eläkkeen rinnalla tehty työ kartuttaa eläkettä 1.5 %/v
- Työkyvyttömyyseläkkeen laskenta paranee, leikkuri pois myös tästä
- Työttömyysturvan lisäpäivät ("putki") säilyy, arvio v. 2019
- Lex Lindström, kertaluontoinen
- Osittainen varhennettu vanhuuseläke yli 61 vuotiaille, varhennusvähennys (0.4 %/kk) pienentää pysyvästi eläkettä
- Työterveys, kuntoutus, korvaustasot (mm. psykoterapia)
- Perhe-eläkkeistä ehdotus vuoden 2016 loppuun (?), päätökset v. 2017

Kansantaloudelliset tavoitteet

- Eläkkeiden rahoituksen turvaaminen niin, että eläkemaksut voidaan pitää 24 % tasolla (työnantajat + työntekijät)
- Taustalla työllisyys- ja kasvuodotukset
- Rahastojen tuoton käyttö täydentämään eläkemaksujen kertymästä rahoitettavia eläkkeitä
- Kansantalouden kestävyysvaje pienenee 1,1 %-yksikön verran